

»Nedavno objavljeno prvim svesku »Enciklopedije Matice hrvatske« – pripremio i govori Marito Mihovil Letica

Igor Zidić i Ilica Matčević na predstavljanju "Enciklopedije Matice hrvatske" – RV

26/07/2015 15:38

PODIJELI:

Zgodna je i poželjna osobina mnogih riječi da ih možemo prikladno rabiti ne imajući pritom tematsko i točno, nego tek nematatsko i približno znanje o njihovoj značenju. Jedna od njih je i riječ »enciklopedija«, za kojom toliko posežemo da ju je opravdano smatrati učestalicom. Samo malobrojni znaju kako dohodi iz francuskoga jezika, »encyclopedie«, a još je manje poznato da u traganju za prvotnim joj podrijetlom desipijamo do složaja grčkih riječi »enkýklios«, u značenju »krugni, zaokruženi, opći, sveobuhvatni«, i »paideia«, što znači »naobrazba«. Treba međutim napomenuti da stari Grc nisu dotičnu riječ rabili u smislu koji joj je vlastit u zadnje tri stoljeća.

Nama bi Hrvatima mogao biti zanimljiv podatak da se dugo smatralo, a mnogi su toga mišljenja i danas, kako je riječ »enciklopedija« prvi rabio u njezinu modernome smislu jedan naš osobiti sunarodnjak iz 16. stoljeća, rođen u Zagrebu: Pavao Skalić (latinizirano Paulus Scalicus), enciklopedist, filozof i pustolov.

U ovom nam je osvrtu važna još jedna riječ grčkoga podrijetla: »analogija«; kojoj u hrvatskome jeziku najprikladnijom zamjenicom biva »sličnoznačnost«. Analogiju je Aristotel smatrao ne-slučajnom višeznačnošću.

No naprijed valja razjasniti što je slučajna višeznačnost. Za nju je u hrvatskome jeziku dobar primjer riječ »kosa«, budući da je njezino značenje posve različito kada njome označujemo vlasni na čovjekovoj glavi, oruđe za kosidbu te blagu padinu brjega ili planine.

A za ne-slučajnu višeznačnost odnosno analogiju, uz često spominjani Aristotelov primjer riječi »zdrav«, nama je ovdje od osobite važnosti hrvatska i sveslavenska riječ »matica«. Naime, dotična se riječ može odnositi na ženu čele, ali i drugih kukaca, koja nosi jajašca, također na sredini, najznačajniju struju u vodenoj masi, zatim na šupli valjak s unutarnjim navojima, na matičnu kuću u smislu sredinice ili centrale, k tome je matica sredinja kulturna ustanova s nacionalnim imenom nekoga od slavenskih naroda, a u matičnu knjigu sustavno se upisuju određeni podaci. Ono što povezuje sve te slučajne raznih matiči jest da je uvijek riječ o nečemu »sredinjem, glavnom, nečemu što nosi i usmjerava, brine se i čuva, spaja i čini čvrsto povezanim, nečemu od čega što potječe ili odo čega se okuplja. U prilog tomu govori podatak da je praslavenskomu pojmu »matica« u konjentu riječ »mati«.

Sve narečeno u sadašnjem dijelu radijskoga priglasa nekako neokvarena preputačica odnosno pojmovna priprava za govor o nečemu otisnute, u lipnju 2015., prvom svesku »Enciklopedije Matice hrvatske«; na kojoj je u podnaslovu naznačeno: »Iz književne, kulturne, društvene i političke povijesti Hrvatske / 1842 - 2014«. Zaista, više je nego opravdano i dobrodošlo da je vlastitu enciklopediju pokrenula ustanova koja se na posve osobit način iskazala, nebrojnu put u svojoj 173 godine dugoj povijesti, vjerodostojnom švaricom hrvatskoga identiteta i zakrilateljicom pripadne mu kulture.

Valja kazati da je glavni urednik »Enciklopedije Matice hrvatske« Igor Zidić, ujedno njezin idejni pokretač. Zidić, koji bijaše predsjednikom Matice hrvatske u tri mandata, od 2002. do 2014., predložio je 2008. izdavanje enciklopedije u kojoj će na poseban način biti riječi ne samo o kulturnim nego i drugim društvenim procesima i važnim osobama. Sadržajni i formalna posebnost »Enciklopedije Matice hrvatske« jest u tome da se uz mnoštvo prikladno uklopljenih likovnih priloga odlikuje sustavnošću koja doprinosi tablice, pregledi te popis svih uprava i svih vodećih ljudi, djelatnih sudionika povijesti Matice hrvatske od 1842. do danas. No, ne doljeva se »Enciklopedije Matice hrvatske« samo povijesti dotične ustanove nego i cjelokupne hrvatske i svjetske povijesti i kulture. Tako da se u prvome svesku »Enciklopedije« uz članke o npr. Rudu Josipu Bokkoviću i Marinu Držiću, Vlahu Bukovcu i Ivani Brlić-Mažuranić, Ljubi Babiću i Ivi Dučiću, Branku Geveliću i Miru Gavranu, nahode i članci o primjerice Hansu Christianu Andersenu i Fjodoru Mihajloviču Dostojevskom, Charlesu Robertu Darwinu i Charlesu Baudelaireu, Giordanu Brunu i Ludwigu Feuerbachu, Eshilu i Euripidu.

Vrijedi citirati odlomak predgovora, naslovljena »Čemu Enciklopedije Matice hrvatske?«, koji napisao je Igor Zidić:

»Bilo je stoga vrijeme da se Matica pobrine o svojoj bogatoj i raznovrsnoj baštini, koja nije samo baština jedne institucije, nego i memorija hrvatskog građanskog društva, kojega su formiranje i razvoj teži napori s nastankom i djelovanjem Matice ilirske, odnosno Matice hrvatske. U ozračju preporodnoga doba, a afirmacijom građanstva kao nove i pokretačke društvene snage, rođena je – u gospodarskom, političkom i kulturnom smislu – moderna Hrvatska. Konstitutivno, Matica je bila dijelom toga pokreta modernizacije, pa je svaki nastaj na Hrvatsku, kako će pokazati povijest naših tegoba, uključivo pokušaj da se onemoguću Hrvatska, a svi su neodmjerjeni udarci na Hrvatsku, u sveukupnosti njezine djelovanja, bili tek više ili manje prikriveni nastaji na Hrvatsku i sve hrvatsko. Ono što smo, usprot nemik dvojbiama, htjeli posvjedočiti jest činjenica da je Matica bila jedna od djelatnih sila hrvatske nacionalne emancipacije i, također, jedna od temeljnih ustanova njezine europskeizacije.«

Na završetku je predgovora Igor Zidić izrazio nadu da će »Enciklopedije Matice hrvatske« posvjedočiti kako je djelo novoga vremena, čije odlike trebaju biti omogućene objektivnost, pozitivna tolerancija, ustrajna težnja prema istini. Zatim je s utemeljenim entuzijazmom te izazivačkom odmjerenosti zaključio:

»U nekim će svojim segmentima naša EMH ovjertiti sadašnjem raz niza hrvatskih leksikografa i pisaca-sudnika, kao što će, u nekim drugim svojim djelovima, poljubiti pa i srušiti ustanove klasične i stereotipe, kojih se lijeb broj, u nedostatku istraživačkog erosa, kraj nedostavne odvažnosti i ljubavi preme istini, ali i zahvaljujući nepovoljnim prilikama – to je posnarije bio dugoprtni nedemokratički društveni usloj – bio etablirao u pseudonaznastvne Dogme. I Ako smo ičemu iskreno težili bila je to ona, često nedosežna, ali i nerjetko skrivana istina, koja dopola zatamnjena nije tek djelomična istina, nego već preve laž.«

Zaista, zahvale i pohvale, uz glavnoga urednika Igora Zidića, zavrijedili su izvršna urednice Jelena Helkan i urednik Ilica Matčević – ali i mnogi drugi stručni suradnici. Ne bi trebalo posumnati istici to da su pisci članika ponajbolji znanci i stručnjaci, dobro poznati općekulturnoj hrvatskoj javnosti. K tome kakvoću svakako jamče recenzenti ovoga izdavačkog projekta: ugledni akademici August Kovaceč i Viktor Žmegač.

Zadovoljstvo mi je besprijedajno pohvaliti te hrvatskome općinstvu uvjerenom preporučiti ovu u svakome pogledu izvanrednu i vrijednu knjigu. Svima koji rade na projektu »Enciklopedije Matice hrvatske« valje zaželjeti sreću i uspjeh u priredivanju daljnjih triju svezaka.